

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΣΤΗΝ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΕ ΚΑΙΡΟ COVID-19:

Μια Πρωτοποριακή Προσέγγιση Αξιοποίησης των Νέων Τεχνολογιών στο Νέο Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Κοινωνικής Εργασίας

Δρίτσας Ιωάννης¹

Περίληψη

Αν και οι νέες τεχνολογίες με τη μορφή των έξυπνων κινητών, της εικονικής πραγματικότητας και των λογισμικών πληροφόρησης για υγεία, εκπαίδευση, κοινωνικές σχέσεις και επιμόρφωση, μεταξύ πολλών άλλων, αξιοποιούνται καθημερινά και ιδιαίτερα από τους νέους, τα προγράμματα σπουδών της Κοινωνικής Εργασίας (ΚΕ) και των Παιδαγωγικών επιστημών δεν συμπεριλαμβάνουν μέχρι σήμερα σχετικές ενότητες ή εργαστήρια στην αξιοποίηση αυτών των τεχνολογιών στη σχέση με τον πελάτη και τον μαθητή. Ο συγγραφέας παρουσιάζει τα ερευνητικά αποτελέσματα μιας παρέμβασης σε μάθημα ΚΕ με την αξιοποίηση διαδικτυακών πλατφορμών εκπαίδευσης και ειδικών παιδαγωγικών μεθόδων. Τα αποτελέσματα προέρχονται από την αξιοποίηση Πριν και Μετά Ερωτηματολογίων τα οποία συμπλήρωσαν οι φοιτητές, και τα οποία επιβεβαιώνουν την ανάγκη των συμμετεχόντων για επιμόρφωση στις νέες τεχνολογίες αλλά και το ενεργό ενδιαφέρον τους να συμμετάσχουν σε αυτές, διευρύνοντας έτσι το πεδίο δράσης των κοινωνικών λειτουργών. Η έρευνα επιτρέπει, επίσης, κάποια εισαγωγικά στοιχεία σχετικά με τους λόγους επιλογής της μίας εκ των δύο Κατευθύνσεων από τους φοιτητές του Τμήματος Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Κοινωνικής Εργασίας, επισημαίνοντας τη συσχέτιση αυτής της απόφασης με την άποψη σημαντικών προσώπων στο οικογενειακό περιβάλλον των φοιτητών.

Λέξεις-Κλειδιά: Κοινωνική Εργασία, Παιδαγωγικές Μεθοδολογίες, Νέες Τεχνολογίες

Εισαγωγή

Το νέο Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Κοινωνικής Εργασίας (Τ.Επ.Ε.Κ.Ε.) του Πανεπιστημίου Πατρών προέκυψε από τη μετονομασία του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης και τη συνένωσή του με το Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδος,

---

1. Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Κοινωνικής Εργασίας, Πανεπιστήμιο Πατρών, dritsasioan@upatras.gr

σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν.4610/2019 (άρθρο 36, §2, εδάφιο 2.α.), και δέχτηκε για πρώτη φορά φοιτητές κατά το ακαδημαϊκό έτος 2019-20. Το Τ.Ε.Π.Ε.Κ.Ε. συμμετέχει ενεργά, τόσο σε θεσμικό εκπαιδευτικό επίπεδο όσο και σε επίπεδο ερευνητικών μελετών, στη διαμόρφωση της διαδικασίας εκπαίδευσης και αξιολόγησης στις επιστήμες των Παιδαγωγικών και της Κοινωνικής Εργασίας στην Ανώτατη Εκπαίδευση ως αυτοδύναμο ακαδημαϊκό Τμήμα στο ευρύτερο πεδίο της σύγχρονης Ευρωπαϊκής Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής. Πιο συγκεκριμένα, ο σκοπός των δράσεων του Τμήματος είναι – με κανονιστικό ορίζοντα το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Προσόντων – η θεωρητική μετάδοση γνώσεων (*knowledge*), η καλλιέργεια δεξιοτήτων εφαρμοσμένης διδασκαλίας και έρευνας (*skills*) και οι ικανότητες (*competencies*), ώστε να επιτυγχάνεται η κατάρτιση των φοιτητών/τριών, αναφορικά με την επιστημονική και επαγγελματική τους σταδιοδρομία ως κοινωνικών λειτουργών ή δασκάλων (άρθρο 1 παρ.2 του Ν.1268/82).

Οι επιτυχόντες στις εισαγωγικές εξετάσεις έχουν το δικαίωμα στο Γ εξάμηνο σπουδών να επιλέξουν Κατεύθυνση (Δημοτικής Εκπαίδευσης ή Κοινωνικής Εργασίας) εντός του Τμήματος, σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σπουδών και τον Κανονισμό του Τμήματος 2020/21. Τα πρώτα δύο εξάμηνα (1ο έτος σπουδών) οι φοιτητές παρακολουθούν μαθήματα κορμού κοινά και για τις δύο κατευθύνσεις και μαθήματα αμοιβαίου ενδιαφέροντος, όπως εισαγωγή στην ψυχολογία, κοινωνιολογία, Η/Υ, εισαγωγή στη συμβουλευτική, ενώ από το τρίτο εξάμηνο και μετά η κάθε κατεύθυνση ακολουθεί τον δικό της Οδηγό Σπουδών. Ωστόσο, δίνεται η δυνατότητα παρακολούθησης συγκεκριμένου αριθμού μαθημάτων επιλογής και από την άλλη κατεύθυνση. Οι απόφοιτοι και των δύο κατευθύνσεων έχουν τη δυνατότητα, με το νομικό πλαίσιο των κατατακτήριων εξετάσεων, να παρακολουθήσουν συγκεκριμένο αριθμό μαθημάτων και να πραγματοποιήσουν την Πρακτική Άσκηση της άλλης κατεύθυνσης, προκειμένου να αποκτήσουν το συγκεκριμένο πτυχίο (Πρόγραμμα Σπουδών, 2020).

Ο συνδυασμός δύο κατευθύνσεων σε ένα Τμήμα, πεπατημένη ατραπός σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο για δεκαετίες, δέχθηκε θετικά και αρνητικά σχόλια και από τις δύο επιστημονικές κοινότητες, των δασκάλων και των κοινωνικών λειτουργών, αν και ήταν αποτέλεσμα ομοφωνίας των γενικών συνελεύσεων όσων υπηρετούσαν στα Τμήματα προέλευσης και με την υποστήριξη του ΣΚΛΕ. Τα μεν αρνητικά σχόλια προέρχονταν κυρίως από ανησυχίες ότι η κάθε επιστημονική ειδικότητα ίσως έχανε την επιστημονική αυτοτέλεια και τον έλεγχο του προγράμματος σπουδών της, ενώ τα θετικά σχόλια αξιοποιούσαν τόσο την καινοτομία του εγχειρήματος για τα ελληνικά δεδομένα όσο και τα θετικά αποτελέσματα από παρόμοιες πρωτοβουλίες σε όλο τον κόσμο. Σε πολύ σύντομο χρόνο η ίδρυση του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΠΜΣ) «Ψυχική υγεία, εξαρτήσεις και νέες τεχνολογίες» το οποίο δίνει την ευκαιρία σε πολλούς κοινωνικούς λειτουργούς να συνεχίσουν σε μεταπτυχιακό επίπεδο στη Δυτική Ελλάδα, καλύπτοντας μια ανάγκη δεκαετιών, αλλά και η απόλυτη

αυτονομία καθορισμού των προγραμμάτων σπουδών από την κάθε Κατεύθυνση συνετέλεσαν στη διάψευση αυτών των ανησυχιών και φόβων.

Επιστρέφοντας στο σήμερα, βασικός σκοπός και αποστολή της Κατεύθυνσης της Κοινωνικής Εργασίας στο Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Κοινωνικής Εργασίας στο Πανεπιστήμιο Πατρών είναι να εκπαιδεύει φοιτητές/ιες στην επιστήμη της Κοινωνικής Εργασίας, οι οποίοι ως απόφοιτοι θα κινούνται εντός του πολυεπίπεδου πλαισίου δράσης της επιστήμης και θα διευκολύνουν γενικότερα την κοινωνική ένταξη περιθωριοποιημένων, αποκλεισμένων και ευάλωτων κοινωνικών ομάδων που βιώνουν καταστάσεις υψηλού κινδύνου. Η Κατεύθυνση Κοινωνικής Εργασίας στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού προγράμματος συνεργάζεται με τον τοπικό πληθυσμό και Υπηρεσίες για την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων και παρεμβαίνει σε μικρο- και μακρο-επίπεδο για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την κοινωνική δικαιοσύνη (Πρόγραμμα Σπουδών, 2020). Μάλιστα στην Κατεύθυνση λειτουργεί τα τελευταία τρία χρόνια το Πρόγραμμα *Κλινικό Παρατηρητήριο για τη διαγνωστική εκτίμηση των εξαρτήσεων και την υποστήριξη εφήβων με επικίνδυνες συμπεριφορές*. Το πρόγραμμα - μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα - έχει εγκριθεί από τον ΕΛΚΕ του Πανεπιστημίου Πατρών και, συνδυάζοντας τις νέες τεχνολογίες, προσφέρει υπηρεσίες σε μαθητές, γονείς και εκπαιδευτικούς σε ιδιαίτερα υποβαθμισμένες περιοχές του νομού Αχαΐας. Μάλιστα, το Ίδρυμα Σ. Νιάρχος σε αναγνώριση των εξαιρετικών δράσεων του προγράμματος επιχορηγεί κάποιες από αυτές, και βέβαια μετά από λεπτομερή έλεγχο *in vivo* σε σχολεία με τα οποία συνεργάζεται το Κλινικό Παρατηρητήριο.

Σε μια προσπάθεια εισαγωγής των νέων τεχνολογιών στα μαθήματα της Κατεύθυνσης της Κοινωνικής Εργασίας, συζητήθηκε εκτενώς, σχεδιάστηκε και πραγματοποιήθηκε πιλοτική παρέμβαση από τους διδάσκοντες και συγγραφείς. Η παρέμβαση έγινε τόσο στο αναλυτικό πρόγραμμα του μαθήματος της Εισαγωγής στην Κοινωνική Εργασία και στη δια ζώσης διδασκαλία των φοιτητών, δηλαδή τη φιλοσοφία και τη χρήση των νέων τεχνολογιών στην Κοινωνική Εργασία, όσο και στον τρόπο διδασκαλίας. Είναι σημαντικό να αναφερθεί εδώ πως ο ένας εκ των διδασκόντων είναι κοινωνικός λειτουργός με 20ετή επαγγελματική και διδακτική εμπειρία στην ανώτατη εκπαίδευση και ο άλλος κάτοχος παιδαγωγικού πτυχίου με πολυετή διδακτική εμπειρία και ερευνητικά ενδιαφέροντα στις νέες τεχνολογίες.

Στη συνέχεια του άρθρου αναλύεται η παρέμβαση Μικτής Εκπαίδευσης με Τεχνολογικά Ενισχυμένη Μάθηση και συγκεκριμένα η Ηλεκτρονική Μάθηση από απόσταση και δια ζώσης, η παιδαγωγική μέθοδος της Ανεστραμμένης Τάξης σε συνδυασμό με τη μέθοδο Πρότζεκτ και, τέλος, η αξιολόγηση της παρέμβασης αυτής από τους φοιτητές που την παρακολούθησαν. Το μόνο μάθημα Ανεστραμμένης Τάξης στο Πανεπιστήμιο Πατρών λειτουργεί στο Τμήμα Νηπιαγωγών (Plota & Karalis, 2019), ενώ στο παρελθόν έχουν υπάρξει παρεμβάσεις κυρίως στις εργαστηριακές πρακτικές των

φοιτητών Κοινωνικής Εργασίας αλλά και του πρώην Παιδαγωγικού, χωρίς όμως να έχουν καταγραφεί και τεκμηριωθεί ερευνητικά. Αυτή, λοιπόν, η παρέμβαση στο μάθημα της Εισαγωγής στην Κοινωνική Εργασία είναι η μοναδική στην ελληνική βιβλιογραφία μέχρι σήμερα με τριγωνοποίηση της έρευνας και αξιολόγηση πριν και μετά την παρέμβαση.

Ο Ρόλος των Νέων Τεχνολογιών στις Επιστήμες της Εκπαίδευσης και της Κοινωνικής Εργασίας

Την τελευταία δεκαετία οι εκπαιδευτικοί και οι κοινωνικοί λειτουργοί λειτουργούν εν μέσω ολοένα και πιο πολύπλοκων αναγκών στην καθημερινή πρακτική λόγω της ταχείας αλλαγής των μοντέλων εκπαίδευσης και συμβουλευτικής και της περιορισμένης διαθεσιμότητας πόρων. Ένας αυξανόμενος αριθμός κοινωνικών λειτουργών αναγνωρίζουν ότι αν οι νέες τεχνολογίες χρησιμοποιηθούν σωστά, επιτρέπουν και υποβοηθούν την επιτυχή αντιμετώπιση των νέων κοινωνικών προκλήσεων και μπορούν να αποτελέσουν αποτελεσματικό εργαλείο για την προώθηση βέλτιστων πρακτικών (Byrne, et al., 2019; Jackson, 2019). Ταυτόχρονα, οι νέες γενιές μαθητών και φοιτητών μεγαλώνουν αφομοιώνοντας τη χρήση των κοινωνικών δικτύων και της διαδικτυακής επικοινωνίας και μάθησης ως ένα δεδομένο τμήμα της καθημερινής τους ζωής. Εκατομμύρια ανθρώπων σε όλο τον κόσμο καταφεύγουν, για παράδειγμα, στη διαδικτυακή συμβουλευτική, πληροφόρηση και εκπαίδευση, επειδή είναι άμεσες, περισσότερο οικονομικές και αποφεύγουν τις γεωγραφικές μετακινήσεις και ενίοτε το πιθανό στίγμα ή τις αντιστάσεις που συνοδεύουν για κάποιους την επίσκεψη σε εξειδικευμένες Υπηρεσίες. Για τους λόγους αυτούς, είναι σημαντικό εκπαιδευτικοί και κοινωνικοί λειτουργοί να έχουν τις κατάλληλες δεξιότητες που σχετίζονται με τη χρήση των νέων τεχνολογιών (NT) προκειμένου να διευκολυνθούν στην επικοινωνία με τους μαθητές ή πελάτες (Giffords, 2009), να καθοδηγήσουν αποτελεσματικά πρωτοβουλίες κοινωνικής αλλαγής ή να συνεργαστούν με επαγγελματίες άλλων κλάδων, οι οποίοι χρησιμοποιούν NT ως μέρος των υφιστάμενων καθημερινών στρατηγικών παρέμβασης.

Όσον αφορά την παιδαγωγική εκπαίδευση, ειδικότερα τα τελευταία 20 χρόνια, παρατηρούνται δύο κύριες τάσεις: η κοινωνικο-πολιτισμική εστίαση (Vygotsky, 1978) και η χρήση της τεχνολογίας. Ωστόσο, αυτές οι δύο τάσεις έχουν εξελιχθεί σχεδόν ξεχωριστά. Η μάθηση υποστηρίζεται, αναπτύσσεται και διαμορφώνεται μέσα σε προκαθορισμένα ιστορικά και κοινωνικά πλαίσια, τα οποία διαθέτουν ποικίλα νοητικά εργαλεία και τρόπους σκέψης. Κατά συνέπεια, ο κοινωνικο-τεχνικός σχεδιασμός ως διαδικασία συστηματικής επεξεργασίας δραστηριοτήτων για την επίλυση ενός εκπαιδευτικού προβλήματος με τη βοήθεια τεχνολογιών αναγνωρίζει ότι η ανάπτυξη αυτών των διαδραστικών τεχνολογιών εξαρτάται όλο και περισσότερο από τις εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες και τον πληθυσμό με τον οποίον θα χρησιμοποιηθούν. Επιπλέον, διαπιστώνεται συχνά ότι τα συστήματα ηλεκτρονικής μάθησης βασίζονται κυρίως στην παροχή πληροφόρησης υποστηρίζοντας

μονόλογο αντί να βασίζονται στην αμφίδρομη επικοινωνία και το διάλογο (Lambropoulos & Romero, 2015).

Αντιστοίχως, η αυξανόμενη τάση της χρήσης της τεχνολογίας στις παρεμβάσεις Κοινωνικής Εργασίας επισημαίνεται όλο και περισσότερο βιβλιογραφικά, ενώ ήδη παρουσιάζονται σωρεία παρεμβάσεων στην πράξη (Berzin et al, 2015). Υπάρχουν πρόσφατες ακαδημαϊκές αναφορές, ερευνητικές μελέτες και δεοντολογικές κατευθυντήριες γραμμές, οι οποίες καθιστούν τις παρεμβάσεις Κοινωνικής Εργασίας που υποστηρίζονται από την τεχνολογία ένα πεδίο αναδυόμενης πρακτικής (National Association of Social Workers, 2017; Gillingham, P., 2015ab; Munro, 2011). Υπάρχουν διάφοροι τύποι παρεμβάσεων υποστήριξης της τεχνολογίας· ορισμένοι είναι απλώς τεχνολογικά προσαρμοσμένοι και σπανιότερα ορισμένοι οδηγούνται από συστήματα τεχνητής νοημοσύνης. Οι κοινωνικοί λειτουργοί έχοντας επίγνωση των πλεονεκτημάτων των νέων τεχνολογιών (West & Heath, 2011) και της έκτασης που αυτές αξιοποιούνται από τους πελάτες τους, χρησιμοποιούν όλο και περισσότερο το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, video chats (π.χ. Skype), διαδικτυακά μέσα (π.χ. Facebook) και διάφορες ηλεκτρονικές συσκευές (π.χ. φορητοί υπολογιστές και smartphones), συμμετέχοντας σε όλο το φάσμα λειτουργιών επικοινωνίας, συμβουλευτικής και πληροφοριών.

Ακολουθώντας τις εξελίξεις αυτές τα προγράμματα έρευνας και καινοτομίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) με τη σειρά τους επέτρεψαν την ανάπτυξη εργαλείων για τις πολλαπλές προκλήσεις που προκαλούνται από τη δημογραφική αλλαγή. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το πρόγραμμα ενεργής και υποβοηθούμενης διαβίωσης (AAL), το οποίο αντιπροσωπεύει μία από τις πολλές καινοτομίες μέσω των οποίων μπορούν να βελτιωθούν οι ζωές, ιδίως εκείνων που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση λόγω αναπηρίας, ασθένειας και γήρανσης. Χάρη στη χρήση εργαλείων πληροφορικής και τεχνολογίας που εγκαταστάθηκαν στα σπίτια τους, τα εξαρτώμενα άτομα μπορούν να συνεχίσουν να ζουν στο σπίτι τους διατηρώντας παράλληλα τις δικές τους συνήθειες, τις κοινωνικές τους σχέσεις και την ελευθερία τους. Το AAL, το οποίο παρέχει τη δυνατότητα χρήσης και συνδυασμού τεχνολογιών από διαφορετικούς τομείς (π.χ. τηλεπικοινωνίες, πληροφορική, οικιακό αυτοματισμό και ρομποτική), συμβάλλει στην αύξηση της αυτονομίας των εξαρτώμενων προσώπων και διευκολύνει τις καθημερινές τους δραστηριότητες, διασφαλίζοντας καλές συνθήκες ασφαλείας, αλλά και οικοδόμηση ενός δικτύου σχέσεων γύρω από το άτομο, προκειμένου να αποφευχθεί η απομόνωσή τους.

Σε επίπεδο εκπαίδευσης τώρα, οι ευρωπαϊκές (και όχι μόνο) Πανεπιστημιακές σχολές (Goldingay & Boddy, 2017; Wretman & Macy, 2016) προσαρμόζουν τα προγράμματα σπουδών έτσι ώστε οι απόφοιτοι να είναι σε θέση να κατανοήσουν τις κατακλυσμικές τεχνολογικές αλλαγές, αλλά και να χρησιμοποιούν το διαδίκτυο σε μικρο-κλίμακα στην καθημερινή επικοινωνία με πελάτες (Parrot & Madoc-Jones, 2008) και σε μακρο-κλίμακα για συνεργασίες μεταξύ Υπηρεσιών και σχεδιασμό και

υλοποίηση μεγαλύτερης κλίμακας παρεμβάσεων (Westwood, 2015; Westwood et al., 2016). Και στη χώρα μας ήδη η κατεύθυνση Κοινωνικής Εργασίας στην Πάτρα αξιοποιεί πιλοτικά δύο web based προγράμματα στην εκπαίδευση των φοιτητών. Το πρώτο πρόγραμμα είναι το Second Life, που δίνει την ευκαιρία -μετά την αγορά και διαμόρφωση ενός ψηφιακού οικήματος- σε φοιτητές και πελάτες οι οποίοι αδυνατούν να προσέλθουν σε δια ζώσης συνεδρίες να συναντήσουν την avatar μορφή του επαγγελματία ψυχικής υγείας και να συνομιλήσουν μαζί του. Ο τελευταίος έχει τη δυνατότητα καθισμένος στο ψηφιακό σαλόνι να προβάλλει βίντεο από άλλες θεραπευτικές συνεδρίες ειδικού σκοπού, να ανεβάσει διαφάνειες ή να διασυνδέσει τον θεραπευόμενο με αληθινές ομάδες αυτοβοήθειας και κοινωνικές υπηρεσίες, πάντα μέσα στο περιβάλλον της εικονικής πραγματικότητας. Η αξιοπιστία του προγράμματος έχει επιτρέψει την αξιοποίησή του από εξαιρετικούς επιστημονικούς φορείς όπως η Mayo Clinic των Ηνωμένων Πολιτειών.

Το δεύτερο πρόγραμμα είναι το CBT4CBT κατασκευασμένο από μια ερευνητική ομάδα της Ιατρικής σχολής στο Πανεπιστήμιο Yale, το οποίο, επίσης, χρησιμοποιείται πιλοτικά με φοιτητές και ασθενείς. Το πρόγραμμα στην εκπαιδευτική του έκδοση εισάγει στη γνωσιακή θεραπεία με εξαρτημένους πληθυσμούς μέσω διαδραστικών βίντεο, ασκήσεων και διαγνωστικών Κλιμάκων. Ερευνητικά δεδομένα από το Αμερικανικό Ινστιτούτο για την Κατάχρηση Ουσιών (NIDA) επιβεβαιώνουν ότι είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικό ως συμπλήρωμα της “face to face” θεραπείας.

Αυτή η αυξανόμενη τάση τεχνολογικού ορθολογισμού παρατηρείται και σε μακρο-επίπεδο παρεμβάσεων που εμπεριέχουν ολόκληρα δίκτυα Υπηρεσιών (Goldkind & Wolf, 2015). Για παράδειγμα, στην Ιταλία, στον τομέα των Κοινωνικών Υπηρεσιών, η προσοχή στις NT υλοποιήθηκε με το άρθρο 21 του νόμου 328/2000, νόμου πλαισίου για την εφαρμογή του Ολοκληρωμένου Συστήματος Παρεμβάσεων και Κοινωνικών Υπηρεσιών, το οποίο καθιέρωσε το Πληροφοριακό Σύστημα (SSIS). Με το σύστημα SSIS είναι δυνατόν να εξασφαλιστεί η μηχανοργάνωση όλων των σταδίων της Κοινωνικής Εργασίας, καταγράφοντας το αίτημα των χρηστών μέσα σε έναν ειδικό ψηφιακό κοινωνικό φάκελο μαζί με την κοινωνικο-οικονομική τους κατάσταση, τις πιθανές επαφές με άλλες υπηρεσίες (π.χ. υγειονομική περίθαλψη και εργατικές πολιτικές), τις παρεμβάσεις που προετοιμάστηκαν γι' αυτούς. Αυτή η μηχανοργάνωση εξασφαλίζει συνεχή παρακολούθηση των δράσεων και εξορθολογισμό των πόρων.

Μέθοδοι Διδασκαλίας στην Πιλοτική Παρέμβαση με το Σύστημα Διαχείρισης Μάθησης eClass

Το Εθνικό Συμβούλιο για την Εκπαιδευτική Τεχνολογία στη Μεγάλη Βρετανία (N.C.E.T.) συνόψισε τα πορίσματα των διεθνών ερευνών για τη χρήση της Τεχνολογίας στην Εκπαίδευση και μερικά από τα σημαντικότερα συμπεράσματα είναι:

- Οι νέες τεχνολογίες της πληροφορίας ανταποκρίνονται με ευελιξία στις ατομικές ικανότητες και ανάγκες των μαθητών.
- Οι μαθητές που δεν συμμετέχουν στο μάθημα μπορούν να ενθαρρυνθούν με τη χρήση των τεχνολογιών της πληροφορίας.
- Η χρήση τους συμβάλλει στην κάλυψη των κενών που ίσως υπάρχουν στη μάθηση.
- Με τη χρήση τους οι φοιτητές τολμούν και πειραματίζονται ενισχύοντας τη συλλογική συνεργασία.
- Η ύπαρξη πλούσιων πηγών πληροφοριών και εκπαιδευτικού υλικού δεν αντικαθιστά τον/την εκπαιδευτικό αλλά συμβάλλει στο έργο του αναθεωρώντας την εκπαιδευτική προσέγγισή του μέσα στην τάξη.

Η Τεχνολογικά Ενισχυμένη Μάθηση (*Technology Enhanced Learning, TEL*), όπως και η Ανοιχτή και Εξ' Αποστάσεως έχουν ήδη ξεπεράσει τα όρια των κρατών και του χρόνου (Lambropoulos & Romero, 2015). Σύμφωνα με τη Steiner (1996), "*Distance Education*" σημαίνει παροχή διδασκαλίας από απόσταση ενώ "*Distance Learning*" μάθηση από απόσταση. Αποδίδοντας τους όρους *Distance Education* και *Distance Learning* σε ελληνική ορολογία δεχόμαστε ότι η διδασκαλία και η μάθηση εξ αποστάσεως περιλαμβάνονται στον όρο "Εξ' Αποστάσεως Εκπαίδευση" που συχνά χρησιμοποιείται και για τις δύο έννοιες. Με αυτόν τον τρόπο συνδυάζονται τα πλεονεκτήματα των μεθόδων στη Μικτή Μάθηση (*blended learning*). Ο σχεδιασμός της Μικτής Μάθησης επεκτείνει τη δια ζώσης μάθηση, ενσωματώνοντας συγχρονικές και ασύγχρονες μεθόδους μάθησης (Mystakides & Lambropoulos, 2014).

Η *σύγχρονη μάθηση* αναφέρεται στη μάθηση στην οποία μαθητές και εκπαιδευτικοί έχουν ταυτόχρονες αλληλεπιδράσεις είτε με την ίδια τάξη είτε με τη χρήση της ίδιας διαδικτυακής διεπαφής (π.χ. Netmeeting, chat κ.λπ.). Η *ασύγχρονη μάθηση* (Berge & Collins, 2000; Steiner, 1996) είναι μια ανταλλαγή μάθησης μεταξύ των εκπαιδευομένων και του εκπαιδευτικού ή μεταξύ των ίδιων των εκπαιδευομένων, η οποία λαμβάνει χώρα ανεξάρτητα από το χρόνο και το διάστημα. Αναφέρεται στην ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση, όταν οι συμμετέχοντες στη μάθηση έχουν έμμεση αλληλεπίδραση μεταξύ τους χρησιμοποιώντας επικοινωνιακά εργαλεία, όπως μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, πίνακες ανακοινώσεων, ηλεκτρονικά εκπαιδευτικά πακέτα κλπ.

Η Μικτή Μάθηση, λοιπόν, αναφέρεται στην ένταξη των Η/Υ στο μαθησιακό περιβάλλον, η οποία αυξάνει την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα της μάθησης, καθώς επίσης μεγιστοποιεί την αξία του μαθήματος. Το ενσωματωμένο περιεχόμενο συνδυάζει σύγχρονο και ασύγχρονο περιεχόμενο μέσα στο πραγματικό περιβάλλον της τάξης και το εικονικό περιβάλλον του υπολογιστή.

Ο δε υπολογιστής λειτουργεί ως ένα ακόμη εργαλείο, ακριβώς όπως τα βιβλία ή ο πίνακας, και δεν μπορεί να αντικαταστήσει το δάσκαλο από καμιά άποψη.

Υπάρχουν διάφοροι λόγοι για τη χρήση της Μικτής Μάθησης, δηλαδή και των δύο προσεγγίσεων, της Εξ' Αποστάσεως Εκπαίδευσης και της Ανεστραμμένης Τάξης, επειδή (Lambropoulos, 2004):

- Φιλοξενεί διάφορες μορφές μάθησης.
- Υποστηρίζει τη μάθηση μέσω της χρήσης περισσότερων από μία αισθήσεων (πολλαπλών αισθήσεων).
- Ενθαρρύνει τη συμμετοχή των μαθητών στη μαθησιακή διαδικασία μέσω της αυτοέκφρασης.
- Βελτιώνει την κριτική σκέψη των μαθητών.
- Αναπτύσσει δεξιότητες επικοινωνιακής μάθησης μέσω αλληλεπίδρασης.
- Αυξάνει τα κίνητρα των φοιτητών και των εκπαιδευτικών.

Η Ανεστραμμένη Τάξη (*Flipped Classroom*, Bergmann & Sams 2012) αναπτύχθηκε στη δεκαετία του 1990. Ο καθηγητής του Harvard Eric Mazur ανέπτυξε ένα μοντέλο «διδασκαλίας από ομοτίμους» στο οποίο παρείχε υλικό για τους μαθητές να προετοιμάσουν και να προβληματιστούν πριν από την τάξη, και έπειτα να χρησιμοποιήσουν την τάξη για να ενθαρρύνουν βαθύτερη γνωστική σκέψη μέσω αλληλεπίδρασης μεταξύ τους. Αυτή η «αναστροφή της τάξης» παρέχει ένα περιβάλλον μάθησης για εξατομικευμένη καθοδήγηση (Lage et al., 2000). Παρέχοντας στους φοιτητές το υλικό για να αποκτήσουν ένα βασικό επίπεδο γνώσης και κατανόησης πριν από την τάξη, ο χρόνος διδασκαλίας μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να εμβαθύνει τη μάθηση και να αναπτύξει γνωστικές δεξιότητες ανώτερου επιπέδου, να απομακρύνει τους μαθητές από την παθητική αποδοχή γνώσεων και να ενισχύσει τη συνεργατική και βασισμένη σε προβλήματα μάθηση. Έτσι, ο εκπαιδευτικός εννοχηστώνει τις μαθησιακές δραστηριότητες που διευκολύνουν τους μαθητές να αποκτήσουν τον έλεγχο της δικής τους μάθησης σε αυτο-οργανωμένη διαχείριση διδασκαλίας μέσω εξατομικευμένης αξιολόγησης.

Στο μάθημα της Εισαγωγής στην Κοινωνική Εργασία και στις Νέες Τεχνολογίες χρησιμοποιήθηκαν και οι δύο παιδαγωγικές προσεγγίσεις, η Εξ' Αποστάσεως Εκπαίδευση μέσω του eClass και των τηλεδιασκέψεων και η Ανεστραμμένη Τάξη, όπως αναλύονται στη συνέχεια.

Διαδικτυακή Συνεργατική Μάθηση σε Μικρές Ομάδες - Μέθοδος Πρότζεκτ

Μετά την εφαρμογή της καραντίνας λόγω του κορωνοϊού τον Μάρτιο και Απρίλιο 2020, το μάθημα από την εκ τους σύνεγγυς διδασκαλία συνεχίσθηκε διαδικτυακά και σε μικρές ομάδες που οργανώθηκαν αξιοποιώντας τις εφαρμογές του eClass. Αυτή η πλατφόρμα επικοινωνίας ήταν και το κύριο μέσο επικοινωνίας με τους φοιτητές του συγκεκριμένου μαθήματος και, ουσιαστικά, αποτελεί

ελεύθερο λογισμικό διαχείρισης εκπαιδευτικού περιεχομένου (*Course Management System*). Δημιουργήθηκε από την Ομάδα Ασύγχρονης Τηλεκπαίδευσης του Ελληνικού Ακαδημαϊκού Διαδικτύου GUnet, και έχει εγκατασταθεί και χρησιμοποιείται από πολλά ελληνικά ακαδημαϊκά ιδρύματα. Το ηλεκτρονικό μάθημα αποτελεί τον κεντρικό πυρήνα της πλατφόρμας *Open eClass*. Κάθε μάθημα αποτελεί μια αυτόνομη οντότητα στην πλατφόρμα η οποία ενσωματώνει μια σειρά από υποσυστήματα. Στην πράξη το ηλεκτρονικό μάθημα είναι μια αρθρωτή δομή, την οποία οργανώνει και διαχειρίζεται ο υπεύθυνος καθηγητής, ανάλογα με το υλικό που διαθέτει και το μοντέλο ηλεκτρονικής μάθησης που θα υιοθετήσει (από μια απλή ενημερωτική ιστοσελίδα έως ένα πλήρως δυναμικό περιβάλλον εκπαίδευσης). Η πρόσβαση στην υπηρεσία γίνεται με τη χρήση ενός απλού φυλλομετρητή (*web browser*) χωρίς την απαίτηση εξειδικευμένων τεχνικών γνώσεων για τη χρήση των βασικών στοιχείων της πλατφόρμας.

Οι διδάσκοντες, ειδικότερα, χρησιμοποίησαν ένα δομημένο πρόγραμμα εκπαίδευσης των φοιτητών στην αξιοποίηση των προαναφερθεισών μεθόδων διδασκαλίας, συμπεριλαμβάνοντας στοιχεία του *e-Class* όπως τις ομάδες χρηστών, συζήτηση (*forums*), ομαδικά και ατομικά μηνύματα και την τελική αξιολόγηση του κάθε φοιτητή. Πριν την παρουσίαση της κάθε ομαδικής εργασίας υπήρχε εσωτερική αξιολόγηση του πρότζεκτ σε συνεργασία με τους διδάσκοντες και στη συνέχεια η παρουσίαση μέσω τηλεδιάσκεψης σε όλους τους συμμετέχοντες στο μάθημα. Η τελική αξιολόγηση των φοιτητών έγινε με τη συμμετοχή τους στις εξετάσεις του Ιουνίου 2020 και εργασία σε μικρές ομάδες των 5-8 φοιτητών με τη συνεργατική μάθηση και τη μέθοδο πρότζεκτ.

Δομή και Στόχοι του Μαθήματος και η Ερευνητική Μεθοδολογία

Ο σχεδιασμός της παρέμβασης, η οποία εξελίχθηκε κατά το ακαδημαϊκό έτος 2019-2020, περιελάμβανε στην Α! φάση την εξοικείωση των φοιτητών με τις συγκεκριμένες μεθόδους διδασκαλίας, όπως έχουν ήδη αναφερθεί, και στη Β! φάση την έρευνα συγκεκριμένων στοιχείων της όλης διαδικασίας. Οι στόχοι της έρευνας αφορούσαν πέντε συγκεκριμένους ερευνητικούς τομείς ως κατωτέρω:

- I. Ποια μέσα κοινωνικής δικτύωσης χρησιμοποιούν οι φοιτητές εντός και εκτός του Πανεπιστημίου;
- II. Ποια λογισμικά επικοινωνίας χρησιμοποιούνται περισσότερο από τους φοιτητές;
- III. Ποιες οι προσδοκίες των φοιτητών για το συγκεκριμένο μάθημα και την επαγγελματική αποκατάσταση των δύο Κατευθύνσεων;
- IV. Ποιοι λόγοι αναφέρονται από τους φοιτητές για την επιλογή της μίας ή άλλης Κατεύθυνσης πριν και μετά τη διδασκαλία του μαθήματος;
- V. Πώς οι φοιτητές αξιολογούν την ομαδική συνεργασία με συμμαθητές τους με τη χρήση των νέων τεχνολογιών;

Η αξιολόγηση της παρέμβασης βασίστηκε σε ποσοτική και ποιοτική έρευνα με τα ανάλογα εργαλεία:

(α) Ένα πρώτο ερωτηματολόγιο προσδοκιών από το μάθημα και τη χρήση νέων τεχνολογιών την πρώτη και τη δεύτερη εβδομάδα (Μάρτιος 2020) με σκοπό την καταγραφή των δημογραφικών στοιχείων, των προσδοκιών από το συγκεκριμένο μάθημα και της εξοικείωσης των μαθητών με τις νέες τεχνολογίες.

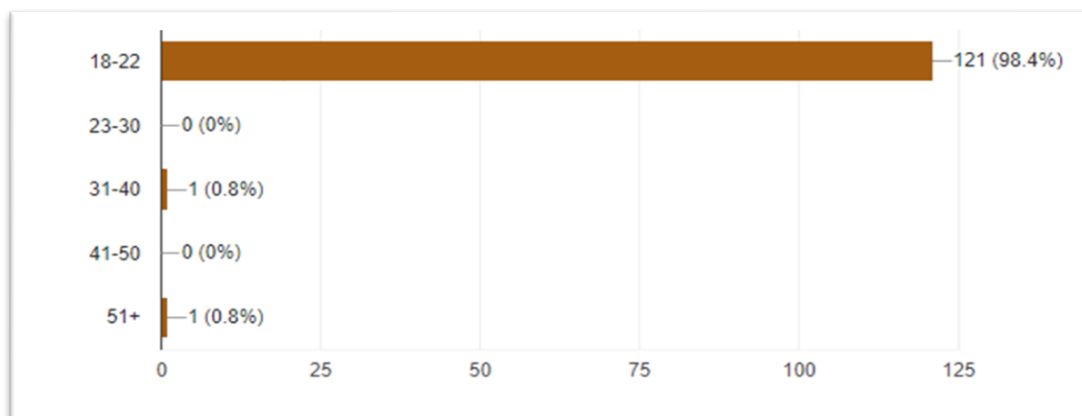
(β) Ένα τελικό ερωτηματολόγιο στη λήξη της παρέμβασης (Ιούνιος 2020), με στόχο να καταγραφούν οι αξιολογικές απαντήσεις των φοιτητών μετά το τέλος του μαθήματος και να συγκριθούν με το αρχικό ερωτηματολόγιο ως προς την ικανοποίηση των προσδοκιών τους.

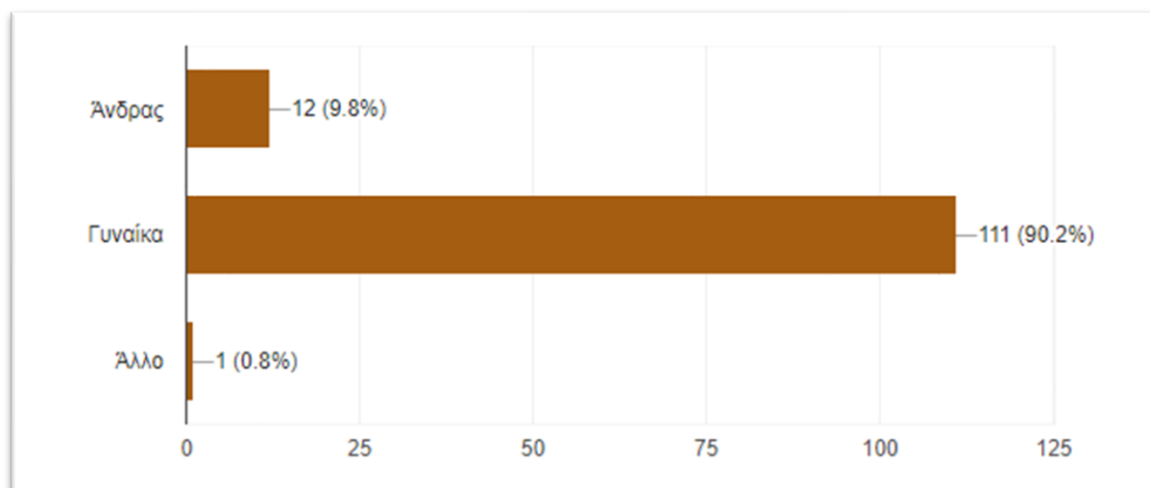
(γ) Αναφορές δραστηριοτήτων και αρχεία καταγραφής από την πλατφόρμα eClass.

Το δείγμα θα περιελάμβανε όλους τους εγγεγραμμένους φοιτητές/ριες στο συγκεκριμένο μάθημα, δηλαδή 255 φοιτητές και 2 εκπαιδευτές. Δημιουργήθηκαν 34 μικρές ομάδες χρηστών, με 15.141 συνολικές επισκέψεις, συνολικό αριθμό προβολών 63.794 και συνολική διάρκεια 3.654 ώρες. Το ερευνητικό όμως δείγμα ήταν σημαντικά μικρότερο, με κατ' αρχήν 123 φοιτητές και κάποια ρευστότητα για διάφορους λόγους, όπως απουσίες κ.ά.

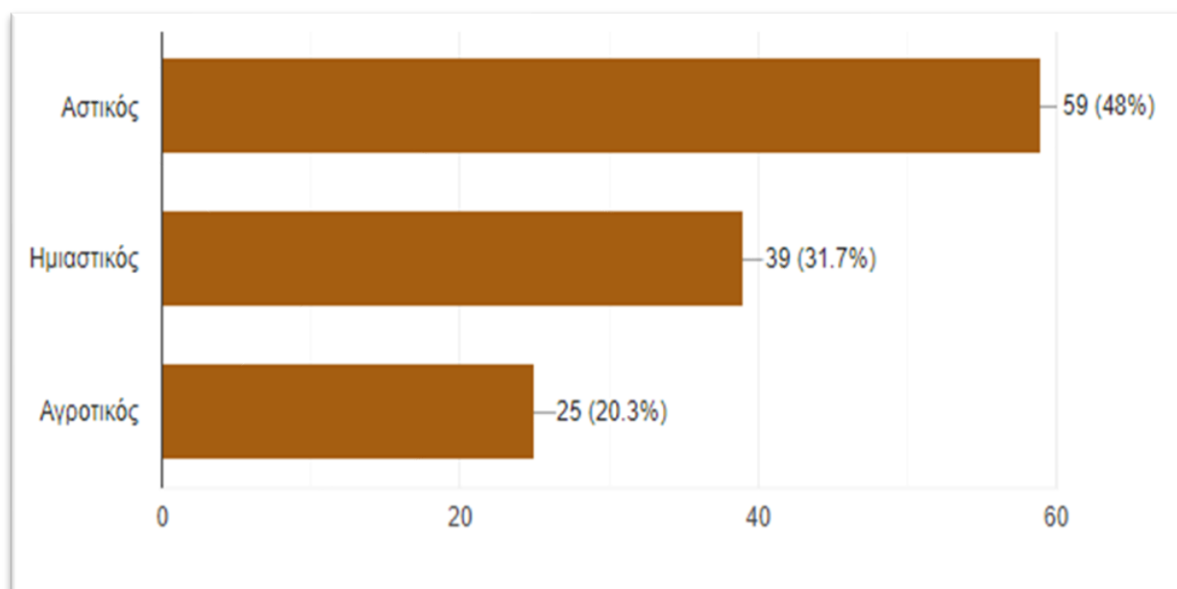
1. Δημογραφικά στοιχεία

Από τους 123 συμμετέχοντες φοιτητές/ιες, η πλειοψηφία (98,4%, N=121) ήταν 18-22 ετών, ένας 31-40 ετών (0,8%) και ένας 50 και πλέον ετών (0,8%), εκ των οποίων η πλειοψηφία ήταν γυναίκες (90,2%, N=111).

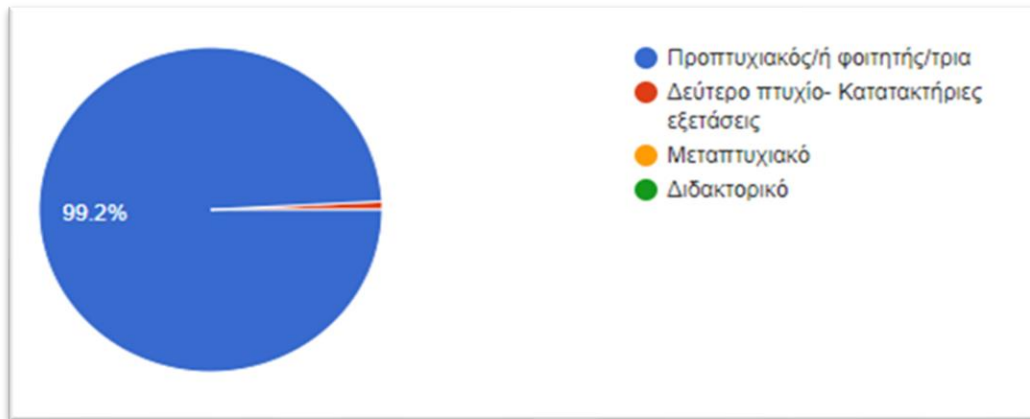

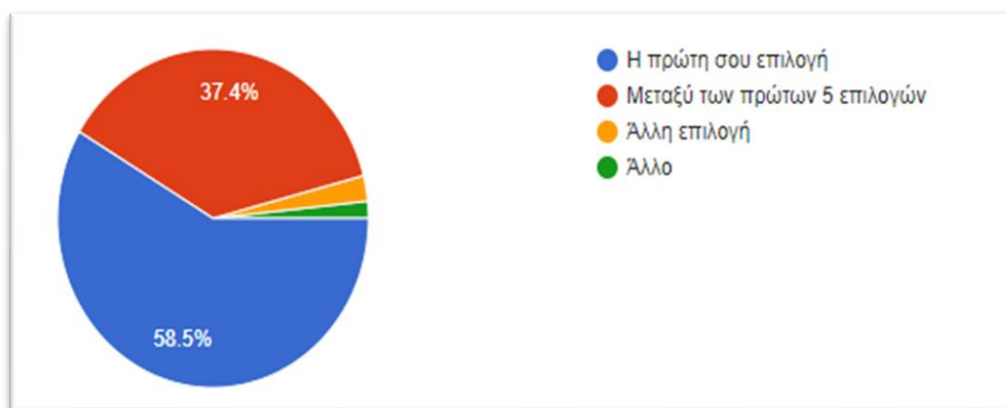
Σε σχέση με τις περιοχές προέλευσης, οι μισοί περίπου (48%, N=59) ήταν από αστικές περιοχές (πόλεις μέχρι 100.000 κατοίκους), 39 (31,7%) από ημιαστικές (μικρές πόλεις 100.000-5.000 κατοίκων) και 25 (20,3%) από αγροτικές περιοχές (κάτω από 5.000 κατοίκους). Ο μεγάλος αριθμός φοιτητών από μη αστικά κέντρα και το νεαρό της ηλικίας τους εξηγεί, ίσως, σε κάποιο βαθμό και την έλλειψη εξοικείωσής τους στις νέες τεχνολογίες, χωρίς βέβαια να αγνοούνται και άλλοι πιθανοί παράγοντες, όπως το μορφωτικό και οικονομικό επίπεδο της οικογένειας προέλευσης των φοιτητών.

Η συντριπτική πλειοψηφία (99,2%, N=122) ήταν προπτυχιακοί πρωτοετείς φοιτητές και μόνο ένας (0,8%) έκανε δεύτερο πτυχίο. Δύο ήταν από άλλο έτος (1,6%).

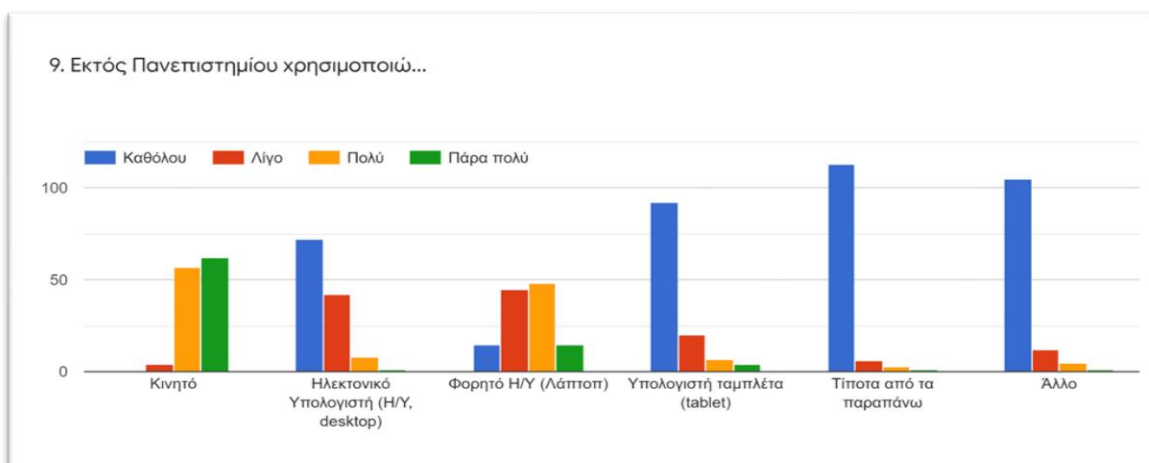
Το ΤΕΠΕΚΕ ήταν η πρώτη προτίμηση για τους μισούς και πλέον συμμετέχοντες (58,5%, N=72) και για το 37,4% (N=46) μεταξύ των πρώτων επιλογών.

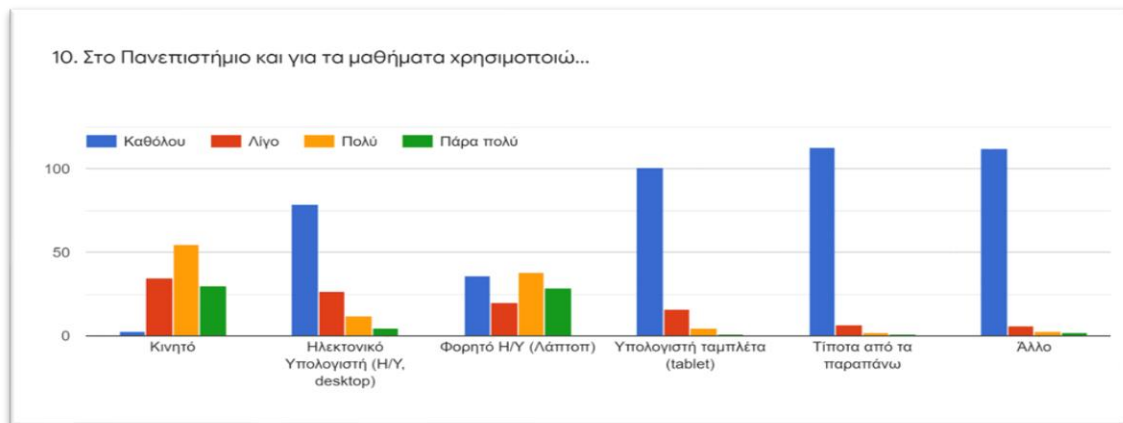
2. Ευρήματα κατά την έναρξη του μαθήματος (Αρχικό ερωτηματολόγιο)

(α) Χρήση Νέων Τεχνολογιών

Οι φοιτητές φαίνεται να χρησιμοποιούν πιο πολύ τις φορητές συσκευές όπως το κινητό και τον φορητό υπολογιστή εκτός πανεπιστημίου.

Παρόμοια χρήση φαίνεται να υπάρχει για τις φορητές συσκευές όπως το κινητό και τον φορητό υπολογιστή εντός πανεπιστημίου.

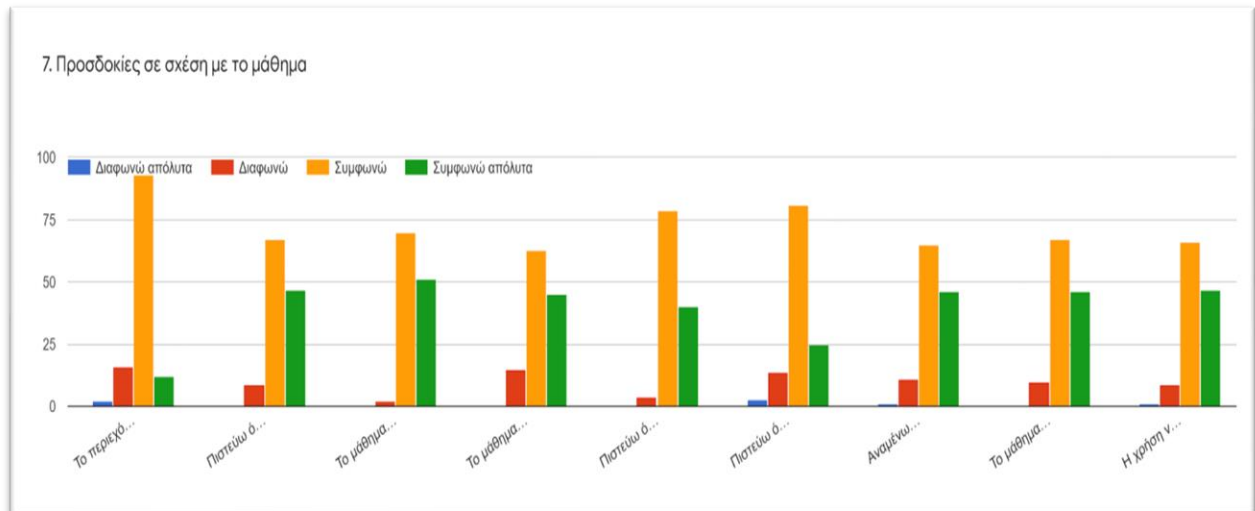

Όσον αφορά τη χρήση λογισμικών επικοινωνίας όπως το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, τα κοινωνικά δίκτυα (Facebook, Instagram, What's App, κλπ.), το διαδικτυακό chat και συζητήσεις (φόρουμ), τα παιχνίδια (διασκέδαση, εκπαιδευτικά, gamification κλπ.), την ανταλλαγή αρχείων (Dropbox, eJay, mp3s, Google Docs κλπ.) ή άλλο λογισμικό εκτός πανεπιστημίου, οι περισσότεροι φοιτητές φαίνεται να χρησιμοποιούν πρώτα τα κοινωνικά δίκτυα, μετά το διαδικτυακό chat και τρίτο το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. Εντός πανεπιστημίου, οι περισσότεροι φοιτητές φαίνεται να χρησιμοποιούν πρώτα τα κοινωνικά δίκτυα, μετά το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και τρίτο το διαδικτυακό chat. Όπως οι ίδιοι στην πλειοψηφία τους αναγνώρισαν, οι μέθοδοι διδασκαλίας στο συγκεκριμένο μάθημα βοήθησαν έτσι ώστε μέχρι τη λήξη του μαθήματος οι γνώσεις τους και οι δεξιότητες στην αξιοποίηση των NT να έχουν αυξηθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό.

(β) Προσδοκίες για το μέλλον και το μάθημα της Εισαγωγής στην Κοινωνική Εργασία στην έναρξη (Αρχικό ερωτηματολόγιο)

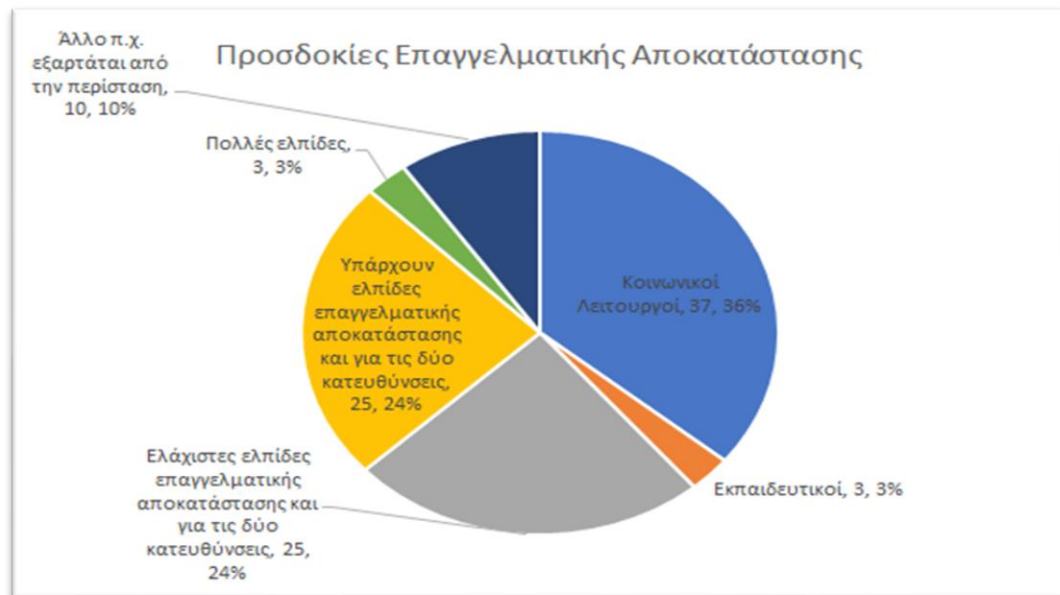
- ➔ Στην ερώτηση «Ποια από τις δύο Κατευθύνσεις νομίζω ότι προτιμώ αυτή τη στιγμή», 60 φοιτητές/ιες προτιμούν απόλυτα την Παιδαγωγική κατεύθυνση, οι 36 απόλυτα την Κοινωνική Εργασία και από τους 48 με επιφυλάξεις, 23 προτιμούν την Παιδαγωγική και 25 την κατεύθυνση Κοινωνικής Εργασίας.
- ➔ Στην ερώτηση για τις προσδοκίες όσον αφορά το μάθημα καθαυτό οι υπο-ερωτήσεις ήταν οι εξής:
  - Το περιεχόμενο του μαθήματος στον Οδηγό Σπουδών με ικανοποιεί.
  - Πιστεύω ότι είναι σημαντικό να παρακολουθώ τις διαλέξεις.
  - Το μάθημα θα εμπλουτίσει τις γνώσεις μου.
  - Το μάθημα θα συμβάλλει στην απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων για την επαγγελματική μου κατάσταση.
  - Πιστεύω ότι οι καθηγητές μου έχουν υψηλή επιστημονική κατάρτιση.

- Πιστεύω ότι οι καθηγητές μου θα καταφέρουν να συνδυάσουν την Κοινωνική Εργασία με τις Νέες Τεχνολογίες και τις Παιδαγωγικές προσεγγίσεις.
- Αναμένω οι καθηγητές μου να με βοηθήσουν στην εξέλιξή μου.
- Το μάθημα στο *eClass* θα με βοηθήσει στην οργάνωση.
- Η χρήση νέων τεχνολογιών στο μάθημα βοηθά στην εκπαίδευση.

Σε όλες τις ανωτέρω ερωτήσεις οι φοιτητές απάντησαν ότι συμφωνούν ή συμφωνούν απόλυτα.

➔ Όσον αφορά στην ανοιχτή ερώτηση για τις *προσδοκίες επαγγελματικής αποκατάστασης* για τους Κοινωνικούς Λειτουργούς και για τους Εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, έγινε αρχικά κωδικοποίηση των απαντήσεων των φοιτητών, επαλήθευση των κωδικών και ποσοτικοποίηση των ποιοτικών δεδομένων. Η ποσοτικοποίηση της ποιοτικής ανάλυσης, μετά από συμφωνία για τους κωδικούς καταγραφής της ανοιχτής ερώτησης, έδειξε ότι με αξιοσημείωτη πλειοψηφία οι φοιτητές προσδοκούν ότι καλύτερη επαγγελματική αποκατάσταση έχουν οι κοινωνικοί λειτουργοί (N=37, 36%), σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς (N=3, 3%). Το 24% (N=25) πιστεύει πως οι ελπίδες ή μη επαγγελματικής αποκατάστασης και για τις δύο κατευθύνσεις είναι ίδιες.

Ενδεικτικές απαντήσεις είναι οι εξής:

Στη σημερινή εποχή, οι πιθανότητες αποκατάστασης για τους κοινωνικούς λειτουργούς θεωρώ ότι είναι πολλές. Από την άλλη, οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν μεγάλη πιθανότητα αποκατάστασης σε σύντομο χρονικό διάστημα.

Οι πιθανότητες εξαρτώνται και στους δυο επαγγελματικούς κλάδους τόσο από τις κατεκτημένες ως προς το επάγγελμα γνώσεις του εκάστοτε ατόμου όσο και από τον τρόπο που θα μάθει να παρουσιάζει τον εαυτό του ως κατάλληλο υποψήφιο για εργασία. Κατά τη γνώμη μου, και οι δυο κατευθύνσεις προσφέρουν αυξημένες πιθανότητες επαγγελματικής αποκατάστασης.

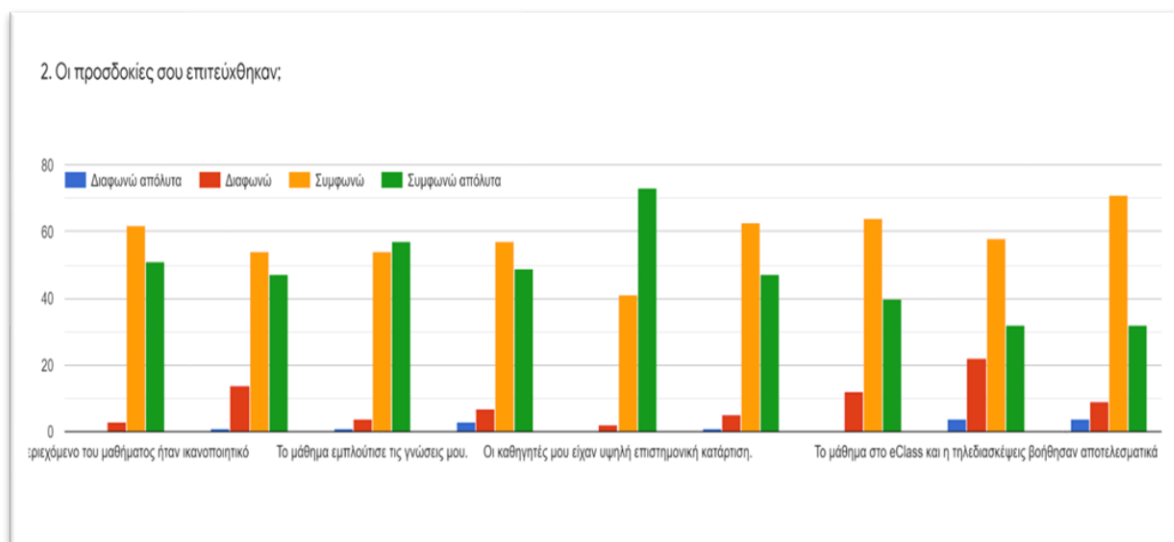
Οι κοινωνικοί λειτουργοί μπορούν να εργαστούν στην πρόνοια και γενικότερα σε υπηρεσίες κοινωνικής πολιτικής. Επιπρόσθετα οι παιδαγωγοί μπορούν να εργαστούν μόνο ως δάσκαλοι στο δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα και ως συγγραφείς.

Πιστεύω ότι το επάγγελμα του κοινωνικού λειτουργού έχει ένα ευρύ πεδίο επαγγελματικής ενασχόλησης και κάποιος που θα ακολουθήσει την κατεύθυνση της Κοινωνικής Εργασίας μπορεί εύκολα να αποκατασταθεί επαγγελματικά. Το επάγγελμα του παιδαγωγού κατά καιρούς αντιμετωπίζεται ως σπουδές χωρίς επαγγελματική αποκατάσταση λόγω του μεγάλου αριθμού των αποφοίτων παιδαγωγικών σχολών. Όμως, υπάρχουν περίοδοι όπου εύκολα μπορεί να διοριστεί κανείς σε κάποιο σχολείο και κάποια υπηρεσία εκπαιδευτικού τομέα.

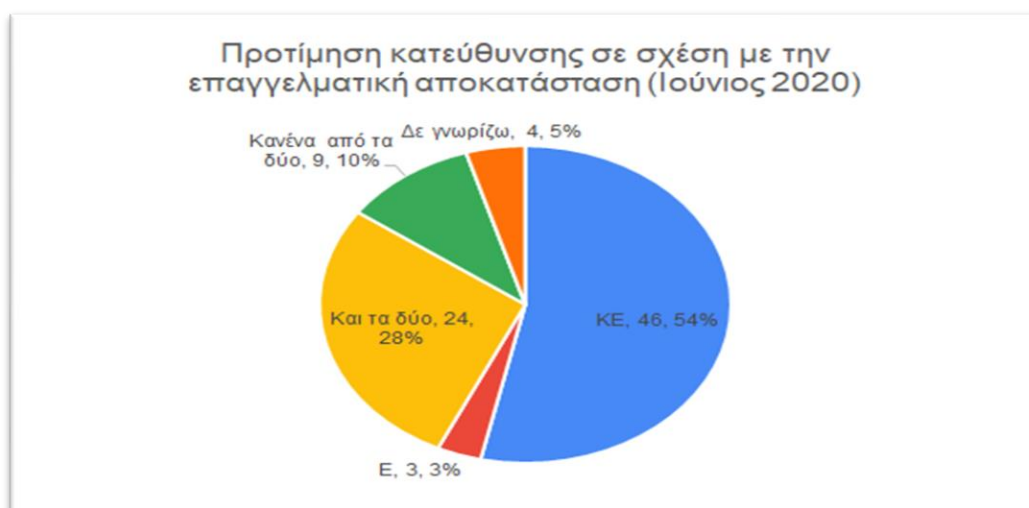
3. Ευρήματα στο τέλος του μαθήματος (Τελικό ερωτηματολόγιο)

Η ανάλυση του τελικού ερωτηματολογίου, στο τέλος του μαθήματος τον Ιούνιο, αποκάλυψε τα εξής:

- Στην ερώτηση *ποια κατεύθυνση προτιμούν*, οι περισσότεροι (55) εξακολουθούν να προτιμούν ξεκάθαρα την Παιδαγωγική σε σχέση με την Κοινωνική Εργασία (43) η οποία όμως καταγράφει μια μικρή αύξηση. Και μάλλον η πηγή αυτής της αύξησης προέρχεται από τη δεξαμενή των διστακτικών. Υπενθυμίζεται ότι κατά την έναρξη, από τους διστακτικούς 23 προτιμούσαν την Παιδαγωγική και 25 την κατεύθυνση Κοινωνικής Εργασίας.
- Οι *προσδοκίες* από το μάθημα επιτεύχθηκαν σε μεγαλύτερο ποσοστό από την αρχική εκτίμηση των φοιτητών.

- Στην ερώτηση «Αυτή τη στιγμή (Ιούνιος 2020) ποιες πιστεύεις ότι είναι οι πιθανότητες επαγγελματικής αποκατάστασης για τους Κοινωνικούς Λειτουργούς και για τους Εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης;», οι περισσότεροι απάντησαν ότι περισσότερες ελπίδες έχουν στην κατεύθυνση της Κ.Ε. (N=46, 54%), ενώ περίπου το ένα τρίτο πιστεύει ότι υπάρχουν επιλογές και για τις δύο κατευθύνσεις (N=24, 28%).

Μερικές απαντήσεις:

Πιστεύω υπάρχουν πιθανότητες επαγγελματικής αποκατάστασης περισσότερο για τους Εκπαιδευτικούς Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

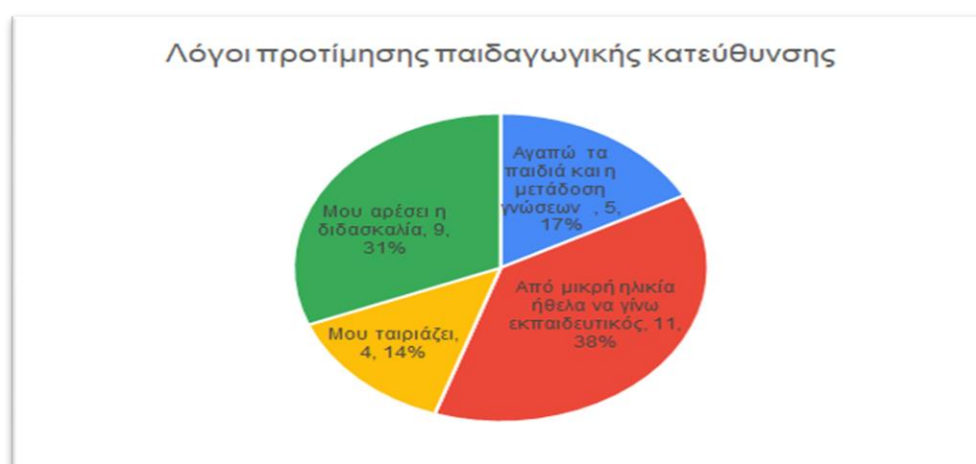
Θεωρώ οι πιθανότητες επαγγελματικής αποκατάστασης για τους κοινωνικούς λειτουργούς είναι αρκετά καλές γιατί τα κοινωνικά προβλήματα στις σύγχρονες κοινωνίες πληθαίνουν διαρκώς και τα άτομα χρειάζονται στήριξη από κάποιον ειδικό. Αντίθετα αν και η παιδεία είναι απαραίτητη για να μπορέσει να υπάρξει και να αναπτυχθεί η κοινωνία, το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας δεν έχει μεριμνήσει κατάλληλα ώστε να υπάρχουν θέσεις εργασίας για τους νέους εκπαιδευτικούς.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί έχουν ίσως περισσότερες πιθανότητες αποκατάστασης καθώς η κοινωνία έχει εξελιχθεί ώστε να είναι απαραίτητο αυτό το επάγγελμα σε αρκετούς τομείς. Οι εκπαιδευτικοί είναι ένα άλλο κομμάτι, δηλαδή ανάλογα με τις ανάγκες που έχει η πρωτοβάθμια εκπαίδευση προσλαμβάνει και τους υπαλλήλους της. Συνήθως όμως αυτός ο κλάδος είναι πλήρης και πολλοί εκπαιδευτικοί μένουν άνεργοι. Ας ελπίσουμε ότι αυτό θα αλλάξει.

Για τους κοινωνικούς λειτουργούς πιστεύω ότι είναι αρκετά καλές οι πιθανότητες ενώ για τους δασκάλους όχι τόσο. Ίσως στην ειδική αγωγή να είναι καλύτερα για τους δασκάλους.

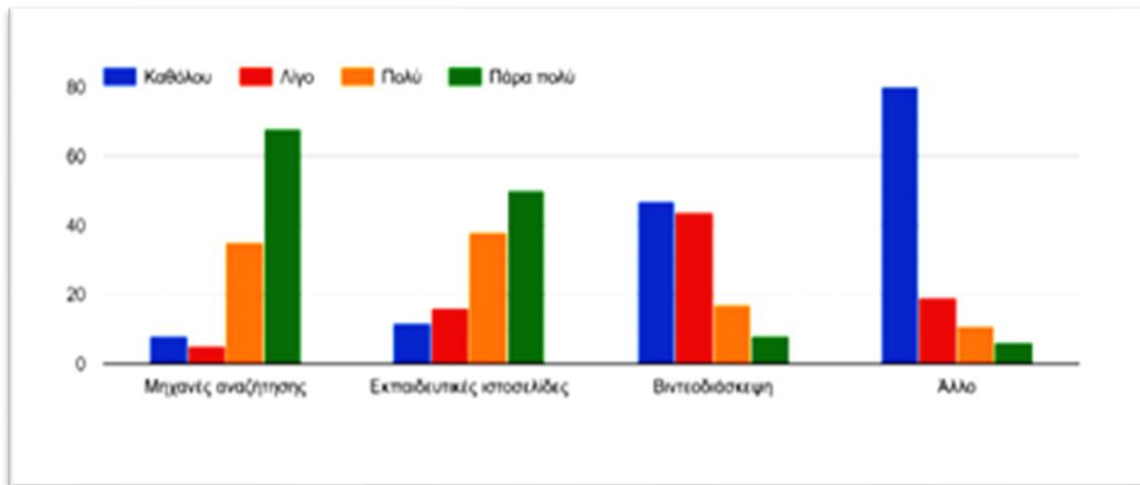
Πιστεύω ότι με τα κατάλληλα μεταπτυχιακά και αναζήτηση μπορεί να βρεθεί εργασία και στους δύο τομείς.

- Στην ερώτηση αν έχουν ήδη αποφασίσει να δηλώσουν την κατεύθυνση της Εκπαίδευσης και για ποιους λόγους, οι μισοί και πλέον φοιτητές απάντησαν ότι είχαν ήδη αποφασίσει (N=58, 50%). Οι άλλοι λόγοι που αναφέρονται (N=48, 38,8%) φαίνεται να είναι συναισθηματικοί, δηλαδή το γεγονός ότι από μικρή ηλικία ήθελαν να γίνουν εκπαιδευτικοί, τους αρέσει η διδασκαλία, αγαπούν τα παιδιά και τη μετάδοση γνώσεων ή πιστεύουν ότι ταιριάζει στην προσωπικότητά τους.

4. Εργασία σε δημιουργικές, συνεργατικές, μικρές ομάδες

Οι φοιτητές εργάστηκαν σε δημιουργικές μικρές μαθησιακές ομάδες έως και 8 ατόμων, σε εργασίες που επέλεξαν ομαδικά και προσμετρήθηκαν στον τελικό βαθμό, λόγω και των νέων καταστάσεων στην περίοδο COVID-19. Σημειώνεται ότι οι φοιτητές δεν γνωρίζονταν αρκετά καθώς ως πρωτοετείς δεν είχαν τον χρόνο να παρακολουθήσουν μαζί αρκετά μαθήματα ώστε να εξοικειωθούν ο ένας με τον άλλο. Για τις εργασίες τους οι περισσότεροι χρησιμοποίησαν τις μηχανές αναζήτησης.

Όσον αφορά τις ανοιχτές ερωτήσεις του τελικού ερωτηματολογίου, η ποσοτικοποίηση των ποιοτικών δεδομένων έγινε με τον ίδιο τρόπο όπως στο αρχικό ερωτηματολόγιο. Οι ομαδικές εργασίες ξεκίνησαν με την έναρξη του 2ου Εξαμήνου και συνεχίστηκαν διαδικτυακά μέσω του eClass και των εβδομαδιαίων τηλεδιασκέψεων.

➔ Συγκεκριμένα, οι φοιτητές στην ερώτηση «Ποια πιστεύεις ότι ήταν τα θετικά των ομαδικών εργασιών;» απάντησαν ως εξής:

Οι περισσότεροι φοιτητές είχαν θετική εμπειρία με τη συνεργατικότητα και συνεργασία μεταξύ τους (N=70, 32%), περισσότερο επειδή γνωρίστηκαν καλύτερα καθώς ως πρωτοετείς δεν είχαν προλάβει να επικοινωνήσουν και να γνωριστούν μεταξύ τους (N=37, 17%). Οι νέες ιδέες, γνώσεις και οι δεξιότητες ήταν το τρίτο θετικό στοιχείο της παρέμβασης (N=31, 14%), ενώ ακολουθούν στοιχεία της συνεργατικότητας, δηλαδή η ανάπτυξη πνεύματος ομαδικότητας (n=27, 13%) και η ανταλλαγή και αποδοχή διαφορετικών ιδεών και απόψεων στα πλαίσια της ομάδας (N=24, 11%). Σε μικρότερο βαθμό κατάφεραν να δημιουργήσουν καλύτερη και πιο ενδιαφέρουσα εργασία λόγω αυτής της διάδρασης. Άλλα θετικά στοιχεία που αναφέρθηκαν στις ανοικτές ερωτήσεις ήταν: η διαμοίραση του όγκου εργασίας (N=6, 3%) και από 2 αναφορές (1%) σε λιγότερο φόβο και άγχος, πρακτική για τη μελλοντική εργασία τους, μάθηση με παρατήρηση, έρευνα, δημιουργικότητα και ανάπτυξη κριτικής ικανότητας, και τέλος, “κανένα θετικό ή δεν ξέρω”.

Κάποια από τα σχόλια των φοιτητών ήταν τα εξής:

Ανάπτυξη της προσαρμοστικότητας, της ομαδικότητάς μας και εμπλουτίσαμε τις γνώσεις μας πάνω στο εκάστοτε θέμα.

Ήρθαμε σε επαφή με άλλους συμφοιτητές μας που λόγω απόστασης δεν είχαμε την ευκαιρία να γνωρίσουμε και φυσικά εμβαθύνουμε σε πολύ ενδιαφέροντα θέματα που επιλέξαμε να παρουσιάσουμε!

Συνεργάστηκα με νέα άτομα και καλλιέργησα σε ένα βαθμό το ομαδικό μου πνεύμα.

Κατορθώσαμε να συνεργαστούμε με άτομα τα οποία δεν έχουμε γνωρίσει μέσω μιας απρόσωπης-διαδικτυακής διαδικασίας, φέρνοντας ένα καλό αποτέλεσμα .

Μπορούμε να μάθουμε κάποια πράγματα από την παρατήρηση του τρόπου με τον οποίο δουλεύουν οι συνεργάτες μας.

➔ Στην ερώτηση «Ποια πιστεύεις ότι ήταν τα αρνητικά των ομαδικών εργασιών;» οι φοιτητές κυρίως συσχέτισαν τα αρνητικά με την Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση ως εξής:

Κατά πρώτον, υπήρχε δυσκολία επικοινωνίας, συνεργασίας και συνεννόησης (N=46, 30%) σε σχέση με την απόσταση (N=27, 18%). Τα επόμενα σχόλια αφορούσαν τη δυσκολία στη συνεργασία, όπως, η ανευθυνότητα κάποιων μελών (N=14, 9%), η δυσκολία συνεργασίας με αγνώστους (N=8, 5%), η δυσκολία στην ομαδική εργασία καθαυτή καθώς είχαν συνηθίσει την ατομική εξέταση (N=6, 4%). Δεν υπάρχουν αρνητικά απάντησε το 10% (N=15) των φοιτητών.

Κάποια ενδεικτικά σχόλια ήταν τα εξής:

Η ασυνεννοησία σε κάποιες στιγμές, η έλλειψη χρόνου, η μη φυσική παρουσία, το ότι δεν γνωριζόμασταν.

Ότι υπάρχει πιθανότητα να μην συνεργάζονται εξίσου όλοι στις ομαδικές εργασίες και να υπάρχουν συγκρούσεις και συμφωνίες στα μεταξύ τους μέλη.

Σε μία εποχή όπως αυτή του ιού οι ομαδικές εργασίες, χωρίς την απαραίτητη προσπάθεια, η συνεργατικότητα χαρακτηρίζεται στην αρχή λίγο δύσκολη στην δημιουργία της, καθώς δεν υπάρχει η άμεση επαφή και συνεννόηση της ομάδας. Βέβαια, συνήθως το 1/2 θα κάνει την σωστή δουλειά, ενώ άλλα άτομα την λαμβάνουν πιο χαλαρά ή ανεύθυνα.

Συνολικά, η παρέμβαση με καινοτόμες διδακτικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις και συγκεκριμένα τις δημιουργικές συνεργατικές μικρές ομάδες στην Εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση είχε θετικό αντίκτυπο στους φοιτητές. Παρ' όλα αυτά χρειάζεται περαιτέρω έρευνα με μεγαλύτερο αριθμό φοιτητών και σε διαφορετικά μαθήματα για την επίτευξη γενικοποίησης των συμπερασμάτων.

Συζήτηση

Ο συγγραφέας, αναγνωρίζοντας τις τεχνολογικές εξελίξεις στην Κοινωνική Εργασία διεθνώς (Best et al., 2016) και το κενό στην ελληνική βιβλιογραφία σχετικά με την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών στη διδασκαλία μαθημάτων *Κοινωνικής Εργασίας εξ αποστάσεως*, πήρε την πρωτοβουλία να αξιοποιήσει κάποιες από αυτές τις τεχνολογίες σε ένα εισαγωγικό μάθημα κατά τη διάρκεια της πρώτης καραντίνας το Φεβρουάριο με Ιούνιο του 2020. Ειδικότερα, οι φοιτητές/ιες του μαθήματος *Εισαγωγή στην Κοινωνική Εργασία* χρησιμοποίησαν τις μεθόδους της Ανεστραμμένης Τάξης και του Πρότζεκτ συνεργαζόμενοι σε μικρές δημιουργικές ομάδες μέσω των εκπαιδευτικών πλατφορμών eClass και Skype των ελληνικών Πανεπιστημίων. Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως αυτές οι εκπαιδευτικές προσεγγίσεις χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά ως τα κύρια μέσα επικοινωνίας στην εξ αποστάσεως διδασκαλία με τους φοιτητές στην Πάτρα, οι οποίοι στο τέλος του εξαμήνου θα αποφάσιζαν να ακολουθήσουν μία από τις δύο Κατευθύνσεις του Τμήματος. Ταυτόχρονα, το όλο εγχείρημα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης συνοδευόταν από ένα ιδεολογικό υπόβαθρο αρνητικών αντιδράσεων από μεγάλο αριθμό φοιτητικών συλλόγων αλλά και κάποιων εκπαιδευτικών με δηλώσεις όπως «το κράτος απορρίπτει την εκ του σύνεγγυς διδασκαλία, προσπαθώντας έτσι να εξοικονομήσει χρήματα ακόμη και μέσα στην περίοδο της υγειονομικής κρίσης».

Τα κύρια ερευνητικά ενδιαφέροντα του συγγραφέα ερείδονται στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών που χρησιμοποιούνται από τους φοιτητές κατά τη διάρκεια του μαθήματος αλλά και εκτός του Πανεπιστημίου, τις προσδοκίες τους από τις συγκεκριμένες μεθόδους διδασκαλίας και

ομαδικής συνεργασίας αλλά και τους λόγους επιλογής της μίας ή της άλλης κατεύθυνσης στο τέλος του μαθήματος και του ακαδημαϊκού εξαμήνου. Χρησιμοποιήθηκαν “πριν” και “μετά” ερωτηματολόγια αλλά και στοιχεία από τις εκπαιδευτικές πλατφόρμες που εκπαιδεύτηκαν να αξιοποιούν οι φοιτητές.

Συνολικά η παρέμβαση φαίνεται να ήταν επιτυχημένη. Τα στοιχεία δείχνουν ότι οι φοιτητές απάντησαν με θετικά σχόλια για τη συνεργατικότητα και την ομαδικότητα που αναπτύχθηκαν ως αποτέλεσμα των ομαδικών διαδράσεών τους, καθώς και για την εκπλήρωση των προσδοκιών τους από τη διεπιστημονική συνεργασία των διδασκόντων στο τέλος του μαθήματος. Τα αρνητικά σχόλια επικεντρώθηκαν κυρίως στους φοιτητές που δεν ήταν συνεπείς στις υποχρεώσεις τους και δημιούργησαν επιπλέον άγχος στους υπόλοιπους. Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί ότι η συνεργασία με άγνωστα άτομα από απόσταση ερμηνεύτηκε από τους φοιτητές ως θετικό αλλά και αρνητικό στοιχείο της εκπαιδευτικής μεθοδολογίας. Το ίδιο ακριβώς αποτέλεσμα βρέθηκε σε έρευνα με φοιτητές του Τμήματος (Lambropoulos, 2004). Συνολικά, όμως, οι περισσότεροι φοιτητές θεώρησαν ως θετική εμπειρία τη συνεργατικότητα μεταξύ τους καθώς αυτή η εξοικείωση βελτίωσε την εκπαιδευτική εμπειρία και την ποιότητα των ομαδικών εργασιών.

Τα αποτελέσματα των απαντήσεων επιβεβαιώνουν την ικανοποίηση των φοιτητών από τις συγκεκριμένες μεθόδους διδασκαλίας, δηλαδή την ανεστραμμένη τάξη και τα ομαδικά projects. Παρόμοια πρόσφατη έρευνα έχει γίνει από τον Fidalgo-Blanco (2017) και βρέθηκε ότι η ανεστραμμένη τάξη είχε καλά αποτελέσματα καθώς οι φοιτητές μελετούσαν το θέμα τους πριν το μάθημα. Η διαφορά είναι ότι αναγκαστικά στην περίπτωση της έρευνας στην πανδημία, οι φοιτητές αντλούσαν το υλικό από την πλατφόρμα και η διάλεξη γινόταν διαδικτυακά.

Όλοι οι φοιτητές χρησιμοποίησαν κυρίως φορητό υπολογιστή και κινητό τηλέφωνο καθ' όλη τη διάρκεια του εξαμήνου. Στην πλειοψηφία τους δήλωσαν ότι το εισαγωγικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα και η ενθάρρυνση των διδασκόντων ήταν ιδιαίτερα χρήσιμα στην εξοικείωσή τους με τις νέες πλατφόρμες εκπαίδευσης και μελέτης στο διάστημα της καραντίνας. Ο Yilmaz και οι συνεργάτες του (2017) ομοίως βρήκαν ότι υπάρχει συσχέτιση και με την ετοιμότητα των φοιτητών σε σχέση με τις νέες τεχνολογίες και με τη θετική διάθεση και ενθάρρυνση από τους διδάσκοντες για την ολοκλήρωση των εργασιών τους. Τα στοιχεία από την παρατήρηση των διδασκόντων δείχνουν ότι οι πρωτοετείς φοιτητές από μεγάλα αστικά κέντρα ήταν πιο ενημερωμένοι και χρησιμοποίησαν πιο εύκολα τις νέες τεχνολογίες από εκείνους μεγαλύτερων εξαμήνων. Επίσης, τα αποτελέσματα για τη διευκόλυνση της επικοινωνίας με τους διδάσκοντες συμφωνούν με τους Sohrabi και Iraj (2016) για την πιο άμεση εμπλοκή στη μαθησιακή διαδικασία εκείνων των φοιτητών που έχουν καλύτερη πρόσβαση σε νέες τεχνολογίες.

Όσον αφορά τους κύριους λόγους επιλογής της Κατεύθυνσης, είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον ότι σχεδόν όλοι αναφέρουν πως η απόφαση στηρίζεται σε προσωπικούς συναισθηματικούς λόγους και ήταν ειλημμένη πριν την εγγραφή τους στο Τμήμα. Αυτό ακυρώνει τις προσδοκίες του ερευνητή ότι ο «εποικοδομητικός καταγισμός» των φοιτητών από θετικά ερεθίσματα σχετικά με την επιστήμη της Κοινωνικής Εργασίας μπορεί να επηρεάσει πολλούς υπέρ αυτής της Κατεύθυνσης. Ειδικότερα, οι φοιτητές είχαν την ευκαιρία κάθε δεύτερη εβδομάδα να παρακολουθούν διάλεξη από επαγγελματίες κοινωνικούς λειτουργούς διαφορετικών Υπηρεσιών, και αυτή η πρωτοβουλία των διδασκόντων αξιολογήθηκε ιδιαίτερα θετικά από όλους τους φοιτητές. Παρόλα αυτά, τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαιώνουν πως οι σημαντικές αποφάσεις ζωής των φοιτητών, όπως η επιλογή της επιστήμης για σπουδές και η επαγγελματική καριέρα είναι ειλημμένες πριν καν την εγγραφή στο Τμήμα και, μάλιστα, σε αυτές τις αποφάσεις συντελούν σημαντικά πρόσωπα όπως οι γονείς και πολύ λιγότερο οι εκπαιδευτικές εμπειρίες κατά τη διάρκεια ενός μαθήματος. Σημαντικό να αναφερθεί εδώ πως το συγκεκριμένο μάθημα είναι και το μόνο που κατά τη διάρκεια του Α έτους ανοίγει ένα παράθυρο στον κόσμο της Κοινωνικής Εργασίας.

Το όλο αρνητικό ιδεολογικό υπόβαθρο και οι αρνητικές αντιδράσεις πολλών φοιτητικών συλλόγων αλλά και εκπαιδευτικών στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση δεν φαίνεται να επηρέασαν αρνητικά το ενδιαφέρον και την ενεργή συμμετοχή της πλειοψηφίας των φοιτητών κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού εξαμήνου. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τουλάχιστον το 80% των εγγεγραμμένων φοιτητών ήταν παρόντες σε κάθε μάθημα και εκδήλωναν ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε προτεινόμενες ομαδικές εργασίες που αφορούσαν την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών στην Κοινωνική Εργασία. Αυτό το τελευταίο στοιχείο ουσιαστικά καταδεικνύει και την ανάγκη των κοινωνικών λειτουργών να εκπαιδευτούν στις νέες τεχνολογίες ως απαραίτητα εργαλεία στην καθημερινή επαγγελματική τους δραστηριότητα σε ένα αναδυόμενο κόσμο, στον οποίον ειδικότερα οι νέες γενιές αξιοποιούν όλο και περισσότερο το διαδίκτυο και την εικονική πραγματικότητα για διασκέδαση, κοινωνική δικτύωση, μόρφωση και βιοπορισμό.

Το Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Κοινωνικής Εργασίας λειτουργεί ήδη το Πρόγραμμα Κλινικό Παρατηρητήριο για τη διαγνωστική εκτίμηση των εξαρτήσεων (Dritsas, 2020), το οποίο, εκτός των δράσεών του για την υποστήριξη ευάλωτων πληθυσμών σε υποβαθμισμένες περιοχές του νομού Αχαΐας, έχει επίσης αναπτύξει συνεργασίες και αξιοποιεί ερευνητικά δύο πλατφόρμες διαδικτυακής συμβουλευτικής. Η πρώτη είναι το πρόγραμμα cbt4cbt (υποστηριζόμενο ερευνητικά από το Πανεπιστήμιο του Yale) και συνδυάζεται με την εκ του σύνεγγυς θεραπεία των εξαρτήσεων. Και η δεύτερη αφορά το Second Life, στο οποίο ένα ψηφιακό οίκημα και η εικονική πραγματικότητα της πλατφόρμας αξιοποιούνται πιλοτικά στις εκπαιδευτικές διαδικασίες των φοιτητών Κοινωνικής Εργασίας.

Ελπίζεται πως τα ανωτέρω σε συνδυασμό με την ίδρυση του νέου μεταπτυχιακού προγράμματος *Ψυχική υγεία παιδιών και εφήβων, εξαρτήσεις και νέες τεχνολογίες*, στην Πάτρα, θα αποτελέσουν τις πρώτες οργανωμένες προσπάθειες εξειδίκευσης των επαγγελματιών ψυχικής υγείας στην αξιοποίηση του διαδικτύου στην καθημερινή πρακτική, αλλά, ταυτόχρονα, και μια επιβεβαίωση της ανάγκης εκσυγχρονισμού της εκπαίδευσης δασκάλων και κοινωνικών λειτουργών για να μπορούν αυτοί να ανταποκριθούν στις ανάγκες της νέας πραγματικότητας.

Συμπεράσματα

Το άρθρο παρουσιάζει τα αποτελέσματα μιας πιλοτικής παρέμβασης στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση σε συνεργασία με τους πρωτοετείς φοιτητές στο νέο Τμήμα των Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Κοινωνικής Εργασίας στο Πανεπιστήμιο Πατρών. Η παρέμβαση ξεκίνησε πριν την πανδημία, συνεχίστηκε εξ' ολοκλήρου διαδικτυακά και περιελάμβανε: (α) το διαζώσης και διαδικτυακό μάθημα "Εισαγωγή στην Κοινωνική Εργασία" όπου ανέβαιναν οι παρουσιάσεις και το θεωρητικό υλικό των διδασκόντων στα διαδικτυακά έγγραφα, στα πλαίσια της μεθόδου της ανεστραμμένης τάξης, (β) μικρές δημιουργικές συνεργατικές ομάδες μέχρι οχτώ (8) φοιτητών που εργάστηκαν διαδικτυακά μεταξύ τους με τη μέθοδο πρότζεκτ, (γ) ενεργή συμμετοχή στη μαθησιακή διαδικασία με ομαδικές εργασίες που με τη μέθοδο της ανεστραμμένης τάξης παρουσιάζονταν στο δεύτερο μέρος της διαδικτυακής διάλεξης.

Για την έρευνα χρησιμοποιήθηκε μικτή μέθοδος, με διαδικτυακά "πριν" και "μετά" ερωτηματολόγια κλειστών και ανοικτών ερωτήσεων, τα στατιστικά στοιχεία από το περιβάλλον και τις παρατηρήσεις των διδασκόντων. Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν την ανάγκη επιμόρφωσης των φοιτητών στις νέες τεχνολογίες, αλλά και το ιδιαίτερο ενδιαφέρον της πλειοψηφίας αυτών στην ενεργό συμμετοχή σε αυτές τις τεχνολογίες. Χρήσιμα στοιχεία προκύπτουν επίσης για τις συνθήκες και τους παράγοντες που σχετίζονται με την επιλογή των φοιτητών να σπουδάσουν Κοινωνική Εργασία ή Παιδαγωγικά στο νέο Τμήμα του Πανεπιστημίου Πατρών. Ερωτήματα εγείρονται από τα αποτελέσματα της πιλοτικής έρευνας ως προς την αναγκαιότητα των πανεπιστημιακών μαθημάτων εκπαιδευτικών και κοινωνικών λειτουργών, να συμπεριλάβουν άμεσα ενότητες οι οποίες αξιοποιούν τη διαδικτυακή εκπαίδευση και συμβουλευτική αλλά και την ψηφιακή πραγματικότητα ως απαραίτητα εργαλεία στην καθημερινή πρακτική στα σχολεία και στις κοινωνικές υπηρεσίες.

Προτάσεις σε Επίπεδο Πολιτικής και Πράξης

Τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαιώνουν την αναγκαιότητα των Πανεπιστημιακών σχολών να προσαρμόσουν τα προγράμματα σπουδών τους στις νέες συνθήκες εκπαίδευσης των κοινωνικών

λειτουργιών και δασκάλων λαμβάνοντας υπόψη την αυξανόμενη χρήση των νέων τεχνολογιών από νεανικούς πληθυσμούς. Είναι όμως ιδιαίτερα σημαντικό το Υπουργείο Παιδείας ως έχον την υποχρέωση συντονισμού των Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων και συναπόφασης των προτεραιοτήτων στην ελληνική ανώτατη εκπαίδευση, ελλείψει άλλου φορέα, να προτάξει τη σημαντικότητα στρατηγικών διεπιστημονικών συμμαχιών μεταξύ διαφορετικών Τμημάτων και ειδικοτήτων πριμοδοτώντας μάλιστα με ερευνητικές χορηγίες τις πρώτες πρωτοβουλίες.

Βιβλιογραφία

- Berge, Z.L. & Collins, M.P. (2000). Perceptions of e-moderators about their roles and functions in moderating electronic mailing lists. *Distance Education: An International Journal*, 21 (1), pp.81-100.
- Bergmann, J. & Sams, A. (2012). Flip your Classroom: Reach Every Student in Every Class Every Day. *International Society for Technology in Education*.
- Berzin, S.C., Singer, J & Chan, C. (2015). *Practice Innovation through Technology in the Digital Age: A grand challenge for Social Work*. Working Paper No. 12. Grand Challenge 9: Harness Technology for Social Good.
- Available at: <http://aaswsw.org/wp-content/uploads/2013/10/Practice-Innovation-through-Technology-in-the-Digital-Age-A-Grand-Challenge-for-Social-Work-GC-Working-Paper-No-12.pdf>
- Best, P., Manktelow, R. & Taylor, B.J. (2016). Social Work and social media: online help-seeking and the mental well-being of adolescent males. *British Journal of Social Work*, 42, 1, pp.1-20
- Byrne, J., Kirwan G., & Mc Guckin, C. (2019). Social media surveillance in social work: Practice realities and ethical implications. *Journal of Technology in Human Services*, volume 37, numbers 2-3, 3 July 2019, pp. 142-158.
- Dritsas, I. (2020). The Clinical Observatory for the diagnosis and support of adolescents with internet addiction and risky behaviors: an innovative approach to helping schools and vulnerable youth in western Greece. *International Journal of Recent Scientific Research*, issue 12. pp 136-151.
- Giffords, E. D. (2009). The Internet and Social Work: The next generation. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 90, pp.413–418.
- Gillingham, P. (2015a). Electronic information systems in human service organizations': The what, who, why and how of information. *The British Journal of Social Work*, 45 (5), pp.1598–1613.
- Gillingham, P. (2015b). Electronic information systems and human service organizations: The unanticipated consequences of organizational change. *Human Service Organizations: Management, Leadership & Governance*, 39 (2), pp.89-100.

- Goldingay, S. and Boddy, J. (2017). Preparing social work graduates for digital practice: Ethical pedagogies for effective learning. *Australian Social Work*, 70 (2), pp.209-220.
- Goldkind, L., & C. Chan. (2017). The Journal of Technology in Human Services turns a new page. *Journal of Technology in Human Services*, 35.4, pp.271–276.
- Goldkind, L., Wolf, L. (2015). A digital environment approach: Four technologies that will disrupt social work practice. *Social Work*, 60, pp. 85–87.
- Guzzi, S. (N/D) (2019). Social Work and New Technologies in Italy. Available at:
https://www.socialworktoday.com/peer_perspectives_archive.shtml.
- Jackson, R. (2019). *Social Media and Social Service Workers*. Glasgow: IRISS.
- Lage, M.J., Platt, G.J. and Treglia, M. (2000) Inverting the Classroom: A gateway to creating an inclusive learning environment. *The Journal of Economic Education*. 31, pp.30–43.
- Lambropoulos, N. & Romero, M. (2015). *21st Century Lifelong Creative Learning*. NY, USA: Nova Publishers.
- Lambropoulos, N. & Christopoulou, M. (2004). *Cultural-based learning objects in a blended environment for Greek and Greek-Cypriot students in U.K. ED-MEDIA*, the World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia and Telecommunications, Lugano, Switzerland, 2004 (1861-68).
- Lambropoulos, N. (2004). *From the class to the e-class and back: blended learning in the Greek schools. Από τη τάξη στην e-τάξη και πάλι πίσω: η συνδυαστική μάθηση στα ελληνικά σχολεία*. Proceedings of the 1st National Conference for the Use of ICT in Education. Scientific Society for the Valorization of ICT in Education, www.eeep.gr, 16-17 October, Athens, 2004.
- Munro, E. (2011). The Munro Review of Child Protection Interim Report: The Child's Journey, London. Available at:
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/175391/Munro-Review.pdf
- Mystakides, S. & Lambropoulos, N. (2014). Playful blended digital storytelling in 3D Immersive eLearning environments: a cost-effective early literacy motivation method. Proceedings of the 3rd Workshop on Interaction Design in Educational Environments, 9 June 2014, Albacete, Spain.
- National Association of Social Workers et al. (2017). *NASW, ASWB, CSWE, and CSWA Standards for Technology in Social Work Practice*. Washington DC, USA: National Association of Social Workers.
- Parrott, L., & Madoc-Jones, I. (2008). Reclaiming information and communication technologies for empowering social work practice. *Journal of Social Work*, 8, pp.181–197.

- Plota, D. & Karalis, T. (2019). Organization and implementation of a flipped classroom course in the Greek university context. *Educational Journal of the University of Patras*, 6 (2), pp. 53-61, ISSN: 2241-9152.
- Sohrabi, B. & Iraj, H. (2016). Implementing flipped classroom using digital media: A comparison of two demographically different groups perceptions. *Computers in Human Behavior*, 60, pp.514-524.
- Steiner, V. (1996). *What is Distance Education*. Distance Education Learning Resource Network (DLRN) Vol 1, No 1.
- Quality Assurance Agency for UK Higher Education (2016). *Subject Benchmark Statement: Social Work*. London: The Quality Assurance Agency for Higher Education (QAA).
- Schoech, D. (2014). Human services technology, 1980+: Retrospective and perspective. *Journal of Technology in Human Services* 32, pp.240–253.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- West, D., & Heath, D. (201). Theoretical pathways to the future: Globalization, ICT and social work theory and practice. *Journal of Social Work*, 11, pp.209–221.
- Wretman, C. J. & Macy, R. J. (2016). Technology in social work education: A systematic review. *Journal of Social Work Education*, 52 (4), pp. 409-421.
- Yilmaz, R., Karaoglan Yilmaz, F. G., & Ozturk, H. T. (2017). Examining the relationship between pre-service teachers' educational technology and material development competency and their techno-pedagogical competency. *Global Journal of Information Technology: Emerging Technologies*, 7 (3), pp.86–91.
- Westwood, J. (2015). Social media in social work education and practice: responding to the challenges, Conference: National Organisation for Practice Teachers Conference at Salford University.
- Westwood, J., Needham, K. & Watson, I. (2015) *Review of Social Work Future Skills*. Scottish Social Services Council.